

OPINNÄYTETYÖN SUUNNITELMA

**Yhteisen tutkimisen haastattelu yhteistyösuhteen tutkimisen välineenä
lastensuojelun systeemissä toimintamallissa**

Matti Lakkavaara

Perhe- ja pariterapian kouluttajapsykoterapeuttikoulutus

Espoo 2025

1. JOHDANTO

Samalla, kun olen itse kouluttautunut, vuodesta 2018 lähtien, ensin perhe- ja pariterapian psykoterapeutiksi, sitten työnohjaajaksi ja nyt viimeisimpänä perhe- ja pariterapian kouluttajapsykoterapeutiksi, on lastensuojelussa ollut käynnissä valtakunnallinen kehitys kohti systeemistä työotetta. Systeemisen työotteen taustalla on pyrkimys integroida sosiaalityön ja perheterapian orientaatioita ja lisätä lastensuojelun vaikuttavuutta suhdeperustaisen työskentelyn avulla. Olen itse työskennellyt Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella koko tämän ajan ja omat työtehtäväni ovat kytkeytyneet koulutusteni myötä juuri systeemisen toimintamalliin ja sen juurruttamiseen ja kehittämiseen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2025) kuvaa verkkosivuillaan systeemisen toimintamallin tavoitteita seuraavasti:

”Lastensuojelun systeemisen toimintamallin tavoitteena on varmistaa asiakkaana olevien lasten oikeuksien toteutuminen

- *vahvistamalla ihmissuhdeperustaista ja kohtaavaa työskentelyä*
- *kuulemalla lapsia ja heidän läheisiään ja vahvistamalla heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan*
- *vahvistamalla eri toimijoiden yhteistyötä*
- *rakentamalla yhdessä asiakkaiden kanssa syvempää ymmärrystä lapsen ja perheen tilanteista ja avuntarpeista*
- *tekemällä lastensuojelutyöstä vaikuttavampaa luomalla tukea antavat rakenteet sosiaalityöntekijöille ja muille tiimin jäsenille.”*

Kouluttajapsykoterapeutin koulutuksen hakuesitteessä mainittiin koulutuksen tavoitteina: *”kehittää (1) psykoterapeuttisia taitoja ja (2) taitoja toimia työnohjaajana, kouluttajana ja konsulttina sekä (3) kykyjä ja valmiuksia edesauttaa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden kehittämistä demokraattisempaan ja humanimpaan suuntaan.”* Nyt tähän opinnäytetyöhön ryhtyessäni, on luonnollista, että kiinnostukseni kohdistuu juuri systeemiseen toimintamalliin ja sen edelleen kehittämiseen yhä demokraattisempaan ja humanimpaan suuntaan. Tämä tavoite on linjassa myös THL:n systeemisen toimintamallin tavoitteiden kanssa.

1.1. Oma työkenttä systeemisen työotteen perheterapeutina.

Työskentelen itse Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella, lastensuojelun systemisen työotteen perheterapeutina. Oma työkenttäni koostuu sijaishuollon, jälkihuollon sekä kahdeksan laitosisikön tiimeistä. Näiden lisäksi työni kytkeytyy myös avoperhekuntoutukseen.

- 2 jälkihuollon tiimiä
- 2 sijaishuollon tiimiä
- perheksikkö Pihlaja
- 4 vastaanotto- ja arviointiysikköä
- 4 kuntouttavaa yksikköä, joista 2 erityistason yksiköitä
- avoperhekuntoutus

Tehtäviini kuuluu osallistuminen em. työryhmien systemisiin viikkokokouksiin ja asiakastyön konsultointi, minkä lisäksi minulla on mahdollisuus osallistua lyhytkestoisesti (1-3 kertaa) asiakastyön prosesseihin harkinnan mukaan.

Systemiseen viikkokokoukseen voidaan kutsua asiakasperhe ja muuta verkostoa mukaan. Kokouksessa käytetään reflektiivistä rakennetta, ja reflektiova ryhmä pyritään muodostamaan moniammatilliseksi sellaisista työntekijöistä, jotka ovat ulkopuolisia ko. asiakkaan asioissa. Viikkokokous vaatii siksi huomattavaa valmistelua, suunnittelua ja aikatauluttamista. Oma pohdiskeluni liittyy siihen, millaisia muunlaisia työtapoja voisimme löytää asiakkaan ja työntekijöiden välisen yhteistyösuhteen tarkastelemista varten. Yhteisen tutkimisen haastattelu voisi olla yksi vastaus tähän pohdintaan. Sen etuna olisi resurssoinnin keveys – työtapaa vaatii vain ko. asiakkaat ja ko. työntekijät sekä perheterapeutin läsnäolon.

Ennakkoojatukseni on, että tämän haastattelun työntekijät voisivat tarpeen tullen tilata yhtenä systemisen työotteen työskentelymuotona asiakasprosessin keskivaiheilla, jolloin haastattelulla olisi mahdollisuus tuoda jotakin uutta näkökulmaa tai vahvistusta asiakkaan ja työntekijän väliseen yhteistyösuhteeseen. Kiinnostukseni liittyykin siihen, millaisia vaikutuksia haastattelulla on asiakkaan ja työntekijän kokemaan yhteistyösuhteeseen tai sen muuttumiseen. Ja, kuinka hyödyllisenä asiakas ja työntekijä kokevat tällaisen haastattelun.

1.2. Avoperhekuntoutus ja kuntouttavat yksiköt

Keusoten avoperhekuntoutuksessa tehdään työtä perheiden kanssa terapeutisella otteella. Työntekijöillä on erilaisia koulutustaustoja (mm. sosionomi, sairaanhoitaja, toimintaterapeutti),

minkä lisäksi työryhmissä on paljon erilaisia täydennyskoulutuksia (mm. perheterapeutti, ylempi AMK-koulutus, erilaisia traumakoulutuksia) Viimeisenä yhteisenä koulutuksena toteutettiin Aino-Maija Rautkallion räätälöity vakauttavan perhetyön koulutus vuonna 2024.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue esittelee avoperhekuntoutusta verkkosivuillaan seuraavasti: ”Lastensuojelun avomuotoinen perhekuntoutus on terapeutista, lapsen ja vanhemman sekä perheen sisäisen vuorovaikutuksen korjaamiseen tähtäävää suunnitelmallista työskentelyä”. (Keusote 2025)

Lastensuojelun kuntouttavat yksiköt tarjoavat kuntouttavaa sijaishuoltoa. Perustason kuntouttavia yksiköitä on kaksi ja kaksi yksikköä on vaativan kuntoutuksen yksiköitä. Kaikissa laitousyksiköissä toteutetaan systeemistä toimintamallia ja toimin niissä itse perheterapeutin roolissa.

Laitousyksiköissä pidetään systeemisii viikkotiimejä noin 6 viikon välein. Systeemisessä viikkotiimissä on perheterapeutti paikalla ja mahdollisuus käsitellä syvällisemmin valittua asiakastilannetta tai ajankohtaista ilmiötä. Viikkotiimeissä käytetään hyödyksi reflektiivistä rakennetta, jossa puhumista ja kuuntelua vuorotellaan. Viikkotiimiin voidaan kutsua mukaan asiakkaita, heidän perhettään ja muuta verkostoa tai se voidaan pitää työryhmän omana kokouksena.

Avoperhekuntoutuksen ja kuntouttavien yksiköiden asiakassuhteet ovat melko pitkäkestoisia. Avoperhekuntoutuksessa tyypillinen prosessi kestää puolesta vuodesta yhteen vuoteen ja kuntouttavien yksiköiden sijoituksen voivat olla yhdestä muutamaan vuoteen. Oma ajatukseni on, että tällaisilla aikajäniteillä yhteisen tutkimisen haastattelulla voisi olla sijansa prosessin kesivaiheilla. Koska työskentelen itse em. tiimeissä perheterapeutina, on myös luonnollista pilotoida uutta menetelmää juuri näissä konteksteissa. Tällöin ei tule ristiriitaa työnantajan odotusten ja oman työajankäytön välillä. Mikäli haastattelu koetaan mielekkääksi ja hyödylliseksi, olisi sitä toki mahdollisuus viedä myös laajemmalle palveluihimme.

1.3. Yhteisen tutkimisen haastattelu yhteistyösuhteen tutkimisen välineenä. Middle-Talk.

Eija-Liisa Rautiainen ja Aino-Maija Rautkallio kuvaavat artikkelissaan (2016) yhteisen tutkimisen haastattelun historiaa, sen eri sovellutuksia ja omia kokemuksiaan sen käyttämisestä. Heidän mukaansa norjalainen lastenpsykiatrian erikoislääkäri ja perheterapeutti Tom Andersen on kehittänyt haastattelun alun perin päättäneiden terapiaprosessien tutkimisen välineeksi. Myöhemmin

haastattelua on varioitu myös käytettäväksi työskentelyn aikana tai välineenä kerätä tutkimusaineistoa terapiatyöstä. Työskentelyn aikaista haastattelua on alettu kutsumaan termillä ”Middle Talk”. (Rautiainen & Rautkallio 2016)

Eija-Liisa Rautiainen (2016) kuvaa, että kuuntelemisen ja puhumisen erottaminen antaa kaikille osapuolille tilaa asioiden pohtimiseen ja parhaimmillaan synnyttää hoitoprosesseissa uudenlaista ymmärrystä, jota ei muissa olosuhteissa ehkä olisi syntynyt. ”Osapuolet eivät pelkästään kuvaa kokemuksiaan hoidosta vaan he rakentavat ymmärrystä siitä, mitä tapahtui.” Tällainen reflektiivinen rakenne on Keusoten työntekijöille tuttu systeemisistä viikkotiimeistä ja -kokouksista. Pyrkimys on samalla tavoin, vaikkakin hieman erilaisella organisaatiolla, rakentaa uudenlaista, yhteistä ymmärrystä asiakkaiden ja työntekijöiden välillä.

Ano-Maija Rautkallio (2016) kertoo luonnehtivansa yhteisen tutkimisen haastattelua asiakkaille laadunvarmennukseksi ja oppimistilaisuudeksi.

Oma näkemykseni on, että nämä ajatukset ovat samassa linjassa THL:n systeemille työotteelle asettamien tavoitteiden kanssa ja sen kanssa, mitä tiedämme terapeutin työskentelyn vaikuttavuudesta ja yhteistyösuhteen merkityksestä siinä. Näen haastattelulla potentiaalia yhteistyösuhdetta vahvistavana ja uuden, suhdeperustaisen ymmärryksen rakentumisen mahdollistajana, vaativassa lastensuojelutyössämme.

1.4. Tutkimuskysymykset

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on auttaa ymmärtämään, millaisia merkityksiä tämän tyyppisellä yhteistoiminnallisella ja dialogisella työskentelytavalla on työntekijän näkökulmasta ja miten työskentelytapaa voisi hyödyntää systeemisen lastensuojelun kontekstissa yhtenä työkaluna. Lisäksi tarkoituksena on pohtia sitä, onko haastattelun kysymyksiä ja/tai toteuttamistapaa tarpeen modifioida vastaamaan meidän tarpeisiimme ko. kontekstissa.

- Millaisia merkityksiä työntekijät antavat sille, että he ovat olleet mukana yhteisen tutkimisen haastattelussa?
- Millaisia huomioita ja havaintoja teen itse haastattelijana ja miten haastattelun kysymyksiä olisi tarpeen modifioida näiden havaintojen pohjalta?

2. AINEISTO JA MENETELMÄT

Tarkoituksena on tehdä 3-5 yhteisen tutkimisen haastattelua kevään 2025 aikana Keusoten avoperhekuntoutuksen ja/tai kuntouttavien yksiköiden työntekijöiden ja heidän asiakkaidensa kanssa. Toimin niissä itse haastattelijana. Haastattelun jälkeen kuvaan videolle omaa pohdintaani omista havainnoistani ja huomioistani haastattelusta. Muutaman viikon kuluttua haastattelusta käyn siihen osallistuneiden työntekijöiden kanssa reflektiivisen keskustelun siitä, millaisia merkityksiä he ovat kokeneet haastattelulla olleen heidän työskentelylleen ja millaisia merkityksiä he antavat sille, että ovat olleet mukana tällaisessa haastattelussa. Nämä keskustelut videoidaan ja litteroidaan.

Keskustelujen tallentamiseen pyydetään jokaisen osallistujan kirjallinen suostumus ja tallenteita tullaan säilyttämään muistikortilla, lukitussa kaapissa, lukitussa työhuoneessa. Aineisto tullaan hävittämään opinnäytetyön valmistuttua, viimeistään 31.12.2025.

Aineistona toimii siis litteroinnit omista pohdinnoistani sekä keskusteluistamme haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden kanssa. Analyysi tapahtuu aineistolähtöisesti, jolloin aineisto tulee myös ohjaamaan analysoinnin tapoja. Tarkastelen aineiston sisällöstä nousevia teemoja ja vertailen niitä aiempaan ymmärrykseen yhteisen tutkimisen haastattelusta sekä omiin havaintoihini haastattelijan roolista käsin. Minun on tärkeää ymmärtää myös oma roolini aktiivisena toimijana haastatteluissa ja keskusteluissa, mikä tarkoittaa sitä, ettei täysi objektiivisuus ole edes mahdollinen tavoite tutkimuksessa. Minun on kuitenkin syytä pysyä lojaalina aineistolle ja tuoda omaa sisäistä pohdintaani avoimesti esille.

Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua lokakuun 2025 loppuun mennessä. Raporttia ei tulla julkaisemaan, mutta sitä voidaan käyttää Kesi-Uudenmaan hyvinvointialueen sisäisessä käytössä.

Lähteet:

Andersen, T. 1997: Researching Client-Therapist Relationships: A Collaborative Study for Informing Therapy

<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeeminen-toimintamallilastensuojelussa> (päivitetty 24.2.2025)

<https://www.keusote.fi/palveluhakemisto/avoperhekuntoutus/> (päivitetty 8.3.2025)

Rautiainen, E-L. 2010: Co-construction and collaboration in couple therapy for depression

Rautkallio, A-M. & Rautiainen, E-L. 2016: Yhteisen tutkimisen haastattelu.